

Täysistunto

Keskiviikko 23.9.2020 klo 14.03—20.11

8. Valtiontalouden tarkastusviraston kertomus eduskunnalle puoluerahoituksen valvonnasta 2019

Kertomus K 4/2020 vp

Valiokunnan mietintö TrVM 4/2020 vp

Ainoa käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 8. asia. Käsittelyn pohjana on tarkastusvaliokunnan mietintö TrVM 4/2020 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta.

Keskustelu

18.18 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä asiassa tarkastusvaliokunnan asiantuntijakuuleminen tapahtui maaliskuussa ja mietintö on valmistunut jo toukokuussa.

Puoluelakiin sisältyy puolueita ja puolueyhdistyksiä koskevia velvoittavia säännöksiä rahoituksen avoimuudesta. Avoimuuden arvioidaan lisäävän luottamusta poliittiseen toimintaan ja parantavan siten myös äänestysaktiivisuutta. Lisäksi tavoitteena on ehkäistä korruptiota ja epäasiallisiin sidonnaisuuksiin perustuvaa vaikuttamista puolueiden toimintaan. Tarkastusvirasto antaa vuosittain kertomuksen eduskunnalle toimistaan puoluerahoituksen valvonnassa.

Tarkastusviraston valvottavia ovat puoluelain perusteella puolueet, avustuspäätöksessä mainitut yhteisöt ja puolueiden lähiyhteisöt. Valvottavia on noin 150. Muut puolueyhdistykset, joita on noin 6 000, eivät ole tarkastusviraston valvottavia. Vuoden 2016 alusta tarkastusvirasto on toiminut myös puoluelain tarkoittaman valtionavustuksen valvojana. Kahdeksalla eduskunnassa edustettuna olleella puolueella on ollut oikeus valtionavustukseen vuonna 2019. Lisäksi eduskunnassa oli tuona aikana edustettuna yksi puolue ja yksi eduskuntaryhmä, jotka eivät saaneet valtionavustusta.

Tarkastusvirasto valvoo puoluelain tarkoittamaa tukea, vaalikampanjan kulujen ja rahoituksen ilmoittamista sekä puoluetukea. Ilmoitusvelvollisuus koskee vähintään 1 500 euron arvoisia tukia ja tietoa niiden antajista. Lain mukaan tueksi luetaan lähtökohtaisesti kaikki rahana, tavarana, palveluna tai muulla tavalla saadut suoritukset. Vain laissa nimenomaisesti mainitut suoritukset eivät ole tukea. Vuotta 2019 koskevia tukisuorituksia ilmoitettiin ilmoitusrekisteriin 4 miljoonaa euroa ja vuotta 2018 koskevia tukisuorituksia takautuvasti 0,9 miljoonaa euroa. Tarkastusviraston mukaan osa ilmoitusten täydennyksistä on seurausta tehdyistä puoluerahoitustarkastuksista.

Tarkastusvirasto teki tarkastukset kaikkiin 11 rekisteröityyn puolueeseen, jotka eivät olleet edustettuna eduskunnassa. Lisäksi virasto tarkasti 20 eduskuntapuolueiden piirijärjes-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2020 vp

töä, jotka toimivat Keski-Suomen, Savo-Karjalan ja Vaasan vaalipiireissä. Tarkastuksia tehtiin kaikkiaan 31.

Viraston mukaan puoluerahoitusta koskevat ajantasaiset ilmoitukset ovat täydennysten jälkeen olennaisilta osin oikein ja antavat tarkastettujen yhteisöjen saamasta tuesta olennaisilta osin oikeat tiedot. Myös tarkastettujen yhteisöjen kirjanpito on pääsääntöisesti hoidettu asianmukaisesti siten, että puoluelain säännösten valvonta on kirjanpidon perusteella toteutettavissa. Aiempien vuosien tavoin valvottavien yhteisöjen tilintarkastajien tilintarkastuskertomuksissa on edelleen puutteita.

Tarkastusvirasto kiinnittää kertomuksessaan huomiota valtionavustusta koskevien avustusehtojen tulkinnanvaraisuuteen ja sopimusmenettelyjen puutteellisuuteen. Valtioneuvosto myönsi vuonna 2018 puoluelain 9 §:n mukaista valtionavustusta kahdeksalle eduskuntapuolueelle yhteensä 29 miljoonaa euroa. Puoluelain 9 §:n 1 momentin mukaan osa puolueen avustuksesta voidaan osoittaa muun yhdistyksen toiminnan tukemiseen. Vuoden 2018 valtionavustuspäätöksen avustusehtojen mukaan sopimus valtionavustuksen käytöstä voitaisiin tehdä myös säätiön tai muun yhteisön kanssa. Tarkastusvirastolla ja valtioneuvoston kanslialla on ollut eriävä käsitys siitä, kumpi laki, puoluelaki vai valtionavustuslaki, tulee asiassa sovellettavaksi. Viraston mukaan vuoden 2018 valtionavustuspäätöksessä on laajennettu puoluelaissa rajattua valtionavustuksen käyttötarkoitusta mahdollistamalla avustuksen siirtäminen osakeyhtiöille tai säätiöille. Valiokunta pitää tärkeänä, että tämäkin tulkinnanvarainen asia saadaan ratkaistuksi jäljempänä käsiteltävän parlamentaarisen työryhmän toimesta.

Tarkastusvaliokunta on puolestaan nostanut esiin aiempien vuosien mietinnöissään puoluerahoitusta ja sen valvontaa koskevia kehittämistarpeita. Valiokunnan mukaan esimerkiksi puolueiden kaikkia ehdokkaita koskevia ehdokasmaksuja, joilla vakiintuneen tavan mukaan rahoitetaan yhteistä vaalityötä, on pidettävä luontevana osana vaalityön rahoitusta eikä niitä pitäisi katsoa ilmoitusvelvollisuuteen kuuluvaksi ulkopuoliseksi tueksi. Lisäksi kansanedustajilta perittyjä kansanedustajamaksuja tulisi käsitellä samalla tavalla kuin kunnallisista luottamustoimista perittyjä maksuja käsitellään.

Valtioneuvosto on helmikuun lopussa asettanut parlamentaarisen työryhmän selvittämään vaalilain, puoluelain ja vaalirahoituslain sekä tarvittaessa muuta poliittista toimintaa koskevan lainsäädännön kehittämistarpeita. Hallitusohjelman kirjausten lisäksi työryhmän tulee ottaa huomioon tarkastusvaliokunnan mietinnössä 1/2018 olevat ehdotukset koskien ehdokasmaksujen asemaa vaali- ja puoluerahoituksessa ja kampanjakattoa. Valiokunta jää odottamaan työryhmän ratkaisuehdotuksia ja niiden edellyttämiä säädösmuutoksia sekä tulee palaamaan asiaan, kun se käsittelee vaali- ja puoluerahoituksen valvontaa koskevia tarkastusviraston kertomuksia.

Arvoisa puhemies! Valiokunnan kannanottoehdotus on, että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

18.24 Janne Heikkinen kok: Arvoisa puhemies! Puolueet ovat demokratian kulmakiviä ja alustoja demokraattisen prosessin toimimiselle. Siksi on tärkeää, että puolueiden ja niiden ehdokkaiden poliittisen toiminnan rahoitus on mahdollisimman läpinäkyvää.

Valitettavasti viime vaaleissa vuonna 2019 näin ei kaikilta osin välttämättä ollut. Silloisen vasemmisto-opposition hyväksi laajoja lakkoja järjestäneet SAK:n liitot ja työväenliike kanavoivat epäsuorasti rahaa tietyille poliittisille puolueille mielestäni hieman kyseenalaisesti. Niin sanottu Vapaiden valtakunta, tämä Marxin luoma termi, oli SAK:n masinoi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2020 vp

ma, näennäisesti sitoutumaton kattokampanja, joka toimi käytännössä useita vasemmistopuolueita vahvasti hyödyttävällä tavalla. Hakaniemen osin verovapaita euroja niin rahan kuin myös henkilöstöresurssien osalta ohjattiin tätä kautta tukemaan poliittista vasemmistoa.

Arvoisa puhemies! Tällaisen tietyn poliittisen ideologian vaalirahoitus massiivisella kattokampanjalla, josta tietyt puolueet tosiasiallisesti hyötyivät, on perin ongelmallista. Rahoittajat eivät ole tilivelvollisia millekään viranomaiselle liittyen siihen, mistä rahat kampanjaan on kerätty tai miten niitä on käytetty ja kuinka paljon. Siksi pidän tärkeänä vaali- ja puoluerahoituslainsäädäntöä kehitettäessä, että siinä huomioidaan tällaiset porsaanreiät. En halua koskaan Suomeen sellaista tilannetta, jollainen on esimerkiksi Yhdysvalloissa, missä miljoonapääomat eli niin sanotut super-PACit organisaatioidensa kautta ovat ryhmittyneet eri ehdokkaiden taakse. Tällöin vaalitulos ratkeaa siihen, keillä on tosiasiallisesti eniten rahaa käytettävissä, eikä niinkään siihen, keiden ajatuksilla on parhaiten kaukupohjaa yhteiskunnassa.

18.26 Kristiina Salonen sd: Arvoisa puhemies! Tämähän oli joitakin kausia sitten hyvin kuuma ja tärkeäkin puheenaihe mutta sen tuloksena ja sääntelyn lisäyksen tuloksena nyt selvästi viilentynyt aihe, ja tässä salissa tänä päivänä istuu tähän sääntelyyn jo aivan toisella tavalla tottuneita ja ilmoitusvelvollisia edustajia niin kuin myöskin puolueita, ja hyvä niin. Avoimuuden lisäys on pelkästään hyvä asia. Kuten tuossa edustaja Mäkisalo-Ropposen puheenvuorossa kuulumme, niin tarkastusvaliokunta on tästäkin mietinnössään lausunut useita asioita.

Tarkastusvirasto toden totta teki 2019 tarkastukset 11 rekisteröityyn puolueeseen, jotka eivät olleet edustettuina eduskunnassa, mutta myöskin 20:een eduskuntapuolueen piirijärjestöön. Kaiken kaikkiaan 31 tarkastusta siis tehtiin, ja näyttääkin siltä, että tämä tarkastustoiminta puree. Nimittäin esille nousi se, että tarkastuksen aikana näitten ilmoitettujen tukisuuritusten määrät ovat kasvaneet. Määrän kasvu kertoo varmasti siitä, että piiloon ei enää jää näitä tukia, joita ennen ehkä ei osattu tai jostain syystä ei haluttukaan ilmoittaa. Ilmoitusvelvolliset ovat myöskin saaneet tukea tai tuen kaltaisia suorituksia, joista ei ole tehty ajantasaisia ilmoituksia, mutta ovat sitten tarkastusten myötä korjanneet näitä. Esimerkiksi mainosmaksut ovat tällaisia. Sitten on tehty uusia tai korjattu ajantasaiseksi ilmoituksia, joilla tilanne on osin korjattu.

Täällä nousi kuitenkin esille myöskin, että puoluerahoituksen näkökulmasta merkityksellisiä ovat nämä testamentit, joita on annettu. Tarkastuksessa havaittiin testamentteja mutta ei osakelahjoituksia eikä kirjanpidollisia ulkopuolisia eriä vaan tueksi muuttuneita velkoja, mikä ainakin itseäni jäi vähän mietityttämään. Ehkä tarkastusvaliokunta siitä sitten kuuli, mitä ovat nämä tueksi muuttuneet velat.

Kaiken kaikkiaan jäämme toden totta odottamaan tätä parlamentaarisen työryhmän selvitystä, joka valmistuu ensi keväänä, niin kuin valiokuntakin täällä toteaa, ja odottamaan näitä työryhmän ratkaisuehdotuksia ja niiden edellyttämiä säädösmuutoksia.

18.29 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Tulen varmuuden vuoksi tänne. [Puhuja pitää puheenvuoron puhujakorokkeella] Nämä aikarajoitukset koskevat puheenvuorojen pituuksia, enkä ole ihan varma, kuinka pitkäksi tämä muodostuu. Ei kovin pitkäksi kuitenkaan — ei ole huolta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2020 vp

Tässä oli hyvin tärkeä kysymys meillä esillä, tämä Valtiontalouden tarkastusviraston kertomus puoluerahoituksesta, jonka edustaja Mäkisalo-Ropponen ansiokkaasti juuri äsken meille esitteli. Kansainvälisessä vaalitarkkailussa, kun seurataan eri maiden vaalitulanteita, teemat vaihtelevat aika paljon, enkä minä lähde puhumaan siitä, mihin eri maissa kiinnitetään huomiota — Valko-Venäjällä, Venäjällä, Italiassa ja niin edelleen. Kiinnitän huomiota siihen, miten myöskin Suomessa on toteutettu kansainvälistä vaalitarkkailua Etyjin puolesta. Se seuranta ei ole niin intensiivistä ja laajamittaista kuin esimerkiksi josakin Valko-Venäjällä, jos sinne ylipäätään pääsee vaaleja seuraamaan, mutta näissä raporteissa on kiinnitetty huomiota kolmeen seikkaan, jotka koskevat suomalaista vaalilainsäädäntöä ja vaalikäytänteitä — tavallaan kriittisiä huomioita asioista, joissa on parantamisen varaa.

Ensimmäisenä isona huomiona on tietenkin median rooli: kuinka puolueellinen tai ei-puolueellinen se on, mitkä taustamotiivit sillä on ja kuinka sillä on oma roolinsa ja vaikutuksensa vaalikäyttäytymiseen. Toinen iso kysymys on Suomen kohdalla ollut vaalipiirijako: kohtelee se kaikkia kansalaisia esimerkiksi eduskuntavaaleissa yhdenvertaisesti? Ja kolmas asia on nimenomaan se, mistä tässä juuri nyt puhutaan, eli vaalirahoitus, puolueiden rahoitus. Sen takia on hyvin tärkeätä, että tämä on vakavana keskusteluteemana täällä esillä, ja on hyvä, että siihen kiinnitetään huomiota ja että sitä yritetään viedä jo nyt eteenpäin Suomessa. Tämä vaalirahoitusongelmahan ryöpsähti tuossa toistakymmentä vuotta sitten esiin erittäin vakavanakin ilmiönä, mutta siihen on monilla konsteilla yritetty saada ja saatukin järkeä ja ennen kaikkea läpinäkyvyyttä, joka on tässä se tärkeä asia.

Edustaja Heikkinen täällä pohdiskeli ammattiliittojen antamaa tukea vaalikampanjoiden osalta. Minusta se on tärkeää, että te, edustaja Heikkinen, huomioitte tämän, mutta kyllä suomalaisessa vaalijärjestelmässä selkeästi suurin ulkopuolinen rahoitustuki tulee elinkeinoelämalta, ja siinä mielessä olisi tietysti eduksi, että kiinnittäisitte huomion tähän laajaan ilmiöön, siihen aitoon ilmiöön. Tehän edustatte eduskunnassa kokoomuspuoluetta, jonka ehdokkaat ovat kaikissa vaalirahoitusvertailuissa ylivoimaisesti kärkisijoilla silloin, kun puhumme ulkopuolisesta vaalirahoituksesta, niin että teillä on varmasti paljon kokemusta kertoa siitä, kuinka tämä ulkopuolinen vaalirahoitus tulee, kuinka läpinäkyvää se on ja kuinka tarkasti me siitä tiedämme. — Kiitos vain huomautuksista, jotka liittyivät myöskin vasemmistopuolueiden ehdokkaiden saamaan huomattavasti, huomattavasti pienempään vaalirahoitustukeen.

Siinä mielessä, arvoisa puhemies, on hyvin tärkeää myöskin se, että täällä on äärimmäiseltä oikealta laidalta esitetty kritiikkiä puoluetukeen liittyen. Jos me puhumme vaalirahoituksen, puoluekentän rahoituksen, julkisuudesta, niin puoluetuki nyt on kaikkein selkeimmin julkista rahoitustukea, jolla pyritään tasoittamaan juuri sitä eroa ja ongelmaa, mikä puolueiden välillä on kampanjoinnissa. Edustaja Heikkinen ei viitannut omassa puheenvuorossaan siihen, että meillä on epäbalanssi ehdokasasettelun kautta osallistua vaaleihin, koska joillekin on helpompi saada tätä ulkopuolista rahoitusta kuin toisille ehdokkaille. Tämä puoluetukijärjestelmä, joka on luotu, on yksi tapa tasoittaa näitä eroja, ja siinä mielessä sille on tietenkin annettava vahva tuki.

Yksi asia, jonka halusin nostaa tässä vielä esille, on minulle kummajainen — sanon, että se on kummajainen. Puolueissa, ehkä kaikissakin puolueissa — en ole ihan varma, kun en tiedä kaikkien puolueiden tilannetta — on levinnyt tällainen ehdokasveroasettelutapa, ehdokasmaksu. Voit asettua ehdokkaaksi vaaleissa, jos maksat jonkun tietyn maksun puolueeseen, tietysti tavallaan siihen yhteiseen kampanjaan, se on se idea. Minä itse vain olen

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2020 vp

psykologisesti miettinyt sitä, miten sata vuotta sitten, kun kansanvalta Suomeen syntyi ja vaalit meille syntyivät, olisi tuntunut kornilta se ajatustapa, että asetumme jonkun poliittisen liikkeen yhteisrintamaan ollaksemme ehdokkaana vaaleissa ja joudumme ikään kuin maksamaan siitä, että me ajamme yhteistä etua. Kun me puhumme korruptiivisuudesta vaaleissa ylipäättään, on tässä tapauksessa riskinä se, että kun me maksamme oman ehdokasveromme ja saamme olla ehdokkaina, me miellämme, että me ikään kuin potentiaalisesti ajaisimme omaa asiaamme. Tässä on semmoinen merkillinen häiriötekijä ainakin minun aivoissani ollut, kun näitä ehdokasmaksuja olen maksanut, että mikä logiikka tässä on. Eli kun yhteistä asiaa ajetaan, niin ajetaan aidosti yhteistä asiaa eikä omaa asiaa, josta minä ikään kuin maksan. Itse jäin psykologisesti pohtimaan, onko tämä ehdokasmaksuajattelu-tapa, kun se on tullut jo vakiintuneeksi käytännöksi, hyvä vai huono asia politiikan moraalilin kannalta.

18.34 Leena Meri ps: Arvoisa puhemies! Edustaja Kiljuselle sanon, että perussuomalaisilla ei ole käytössä tällaisia kynnysmaksua päästä ehdokkaaksi, mistä olen todella, todella iloinen.

Vaalirahoituksen ja ehdokkaan vaalien läpinäkyvyyttä ja äänestäjien oikeusturvaa parantaisi se, että me tekisimme pakolliseksi tuon ennakkoilmoituksen, koska silloin äänestäjä näkisi, mistä se rahoitus koostuu, koska niinhän se on, että sen lauluja laulat, kenen leipää syöt. Itse ainakin olen suurimman osan aina kerännyt itse, ja oikeastaan pidän sitä hyvänä siinä mielessä, että minun ei tarvitse sitten miettiä sitä asiaa, että olenko minä nyt niin sanotusti velkaa jollekin jotakin jossakin asiassa.

Mutta olisin oikeastaan kysynyt Mäkisalo-Ropposelta, valiokunnan puheenjohtajalta, kun otitte esiin luottamusmiesmaksun ja totesitte jotenkin näin, että kuntien ja eduskuntaryhmien luottamusmiesmaksu olisi niin sanotusti samassa asemassa. Olisin halunnut, että vastaatte, mitä sillä ajetaan, koska huomasin tosiaan, mistä täällä käytävilläkin on puhuttu, että tämä kansanedustajien maksama ryhmämaksuhan verottajan ohjeella muuttui niin, että se ei ole enää suoraan vähennyskelpoinen. Ja ottamatta nyt kantaa siihen, onko se ihan hyvä, että se näin muuttui, niin laillisuusperiaatteen kannalta pidän vähän erikoisena, että näinkin merkittävä verotuksellinen muutos tapahtuu pelkästään verottajan ohjein. Oliko teidän kannanotossanne tästä kysymys, vai mitä tarkoittitte? Ihan hyvä, jos sitä tongitaan, ja muutenkin kansalaisilta tulee palautetta. Sanon vain ihan lyhyesti, että verottajalla on aika suuri valta ohjata sellaisia asioita, mitkä pitäisi eduskunnan kylläkin päättää. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 4/2020 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.